

Горбатенька. - 2-ге вид., доп. і перероб. - К.: Генеза, 2004. - 736 с.

2. Конституції зарубіжних держав: США, Великобританія, Німеччина, Італія, Греція, Японія, Канада / Сост., введ., вступ. ст. В.В. Маклаков. - М.: БЕК, 1991. - 592 с.

3. Нецаев Д.Н. На пути к "государству ассоциаций": Неправительственные организации в политической системе ФРГ (90-е годы XX века) / Д.Н. Нецаев. - Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та. - 344 с.

4. Карташев В.А. Система систем: Очерки общей теории и методологии / В.А. Карташев. - М.: "Прогресс-Академия", 1995. - 416 с.

5. Вебер М. Избранные произведения / Макс Вебер / Пер. с нем.; Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; Предисл. П.П. Гайденко. - М.: Прогресс, 1990. - 808 с.

6. Сартори Дж. Управляемая демократия и управляющая демократия / Дж. Сартори // Мир политики: Суждения и оценки западных политологов: Сб. ст. - М.: Политологический центр РАУ, 1992. - С. 122-127.

7. Анохин М.Г. Политические системы: Адаптация, динамика, устойчивость: (Теоретико-прикладной анализ) / М.Г. Анохин. - М.: Инфомарт, 1996. - 305 с.

8. Песков Ю.А. Сравнительный анализ опыта местного самоуправления в странах Запада и России / Ю.А. Песков: Автор. дис... канд. полит. наук / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. - М., 2001. - 20 с.

9. Розова Т. Идеальне та реальне в уявленнях про громадянське суспільство / Т. Розова, В. Барков // Людина і політика. - 2003. - № 6. - С. 44-50.

10. Рудич Ф.М. Громадянське суспільство та народовадда в сучасній Україні / Ф.М. Рудич // Політичний менеджмент. - 2004. - № 3. - С. 60-67.

11. Левин К.Б. Гражданское общество на Западе и в России / К.Б. Левин // Полис. - 1996. - № 5. - С. 107-119.

12. Важный народнохозяйственный фактор // Гутен таг. - 1991. - № 6. - С. 12-22.

13. Виноградов В.Д. "Правило равновесия" в общественных системах / В.Д. Виноградов // Конфликт и социальный порядок: Сб. ст. / Под ред. В.Д. Виноградова, Ю.Н. Пахомова. - СПб.: С.-Петербург. ун-т, 2002. - С. 5-10.

14. Politik für Frauen. - Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1991. - 228 s.

15. Kinder- und Jugendpolitik, Kinder- und Jugendhilfe, Jugendarbeit in der Bundesrepublik Deutschland. - Bonn: Herausgeben vom Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland, 1994. - 32 s.

16. Kinder- und Jugendpolitik, Kinder- und Jugendhilfe, Jugendarbeit in der Bundesrepublik Deutschland. - Bonn: Herausgeben vom Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland, 1994. - 32 s.

References

1. Politolohichnyy entsyklopedychnyy slovnyk / Uporyadnyk V.P. Horbatenko; Za red. Yu.S. Shemchuchenka, V.D. Babkina, V.P. Horbaten'ka. - 2-he vyd., dop. i pererob. - K.: Heneza, 2004. - 736 s.

2. Konstytutsyy zarubezhnykh hosudarstv: SShA, Velykobyrtanyya, Hermanyua, Ytalyua, Hretyyua, Yaponyya, Kanada / Sost., vved., vstup. st. V.V. Maklakov. - M.: BEK, 1991. - 592 s.

3. Nechaev D.N. Na puty k "hosudarstvu assotsyatsyy": Npravytel'stvennye orhanyzatsyy v polytycheskoy sisteme FRH (90-e hodyy XX veka) / D.N. Nechaev. - Voronezh: Yzd-vo Voronezh. hos. un-ta. - 344 s.

4. Kartashev V.A. Systema system: Ocherky obshchey teoryy u metodolohyy / V.A. Kartashev. - M.: "Prohress-Akademyya", 1995. - 416 s.

5. Veber M. Yzbrannyye proyzvedenyya / Maks Veber / Per. s nem.; Sost., obshch. red. u poslesl. Yu.N. Davydova; Predysl. P.P. Haydenko. - M.: Prohress, 1990. - 808 s.

6. Sartory Dzh. Upravlyayemaya demokratyya u upravlyayushchaya demokratyya / Dzh. Sartory // Myr polytyky: Suzhdenyya u otsenky zapadnykh polytolohov: Sb. st. - M.: Polytolohycheskyy tsentr RAU, 1992. - S. 122-127.

7. Anokhin M.H. Polytycheskye systemy: Adaptatsyya, dynamyya, ustoychyvost': (Teoretyko-prykladnoy analiz) / M.H. Anokhin. - M.: Ynfomart, 1996. - 305 s.

8. Peskov Yu.A. Sravnytel'nyy analiz opyta mestnoho samoupravlenyya u stranakh Zapada u Rossyy / Yu.A. Peskov: Avtor. dys... kand. polyt. nauk / Mosk. hos. un-t ym. M.V. Lomonosova. - M., 2001. - 20 s.

9. Rozova T. Ideal'ne ta real'ne v uyavlennyakh pro hromadyans'ke suspil'stvo / T. Rozova, V. Barkov // Lyudyna i polityka. - 2003. - # 6. - S. 44-50.

10. Rudych F.M. Hromadyans'ke suspil'stvo ta narodovladdya v suchasnyy Ukrainy / F.M. Rudych // Politychnyy menedzhment. - 2004. - # 3. - S. 60-67.

11. Levyn K.B. Hrazhdanskoe obshchestvo na Zapade y v Rossyy / K.B. Levyn // Polys. - 1996. - # 5. - S. 107-119.

12. Vazhnyy narodnokhozyaystvennyy faktor // Hutentah. - 1991. - # 6. - S. 12-22.

13. Vynohradov V.D. "Pravylo ravnovesyya" v obshchestvennykh systemakh / V.D. Vynohradov // Konflikt y sotsyal'nyy poriyadok: Sb. st. / Pod red. V.D. Vynohradova, Yu.N. Pakhomova. - SPb.: S.-Peterb. un-t, 2002. - S. 5-10.

14. Politik für Frauen. - Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 1991. - 228 s.

15. Kinder- und Jugendpolitik, Kinder- und Jugendhilfe, Jugendarbeit in der Bundesrepublik Deutschland. - Bonn: Herausgeben vom Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland, 1994. - 32 s.

16. Kinder- und Jugendpolitik, Kinder- und Jugendhilfe, Jugendarbeit in der Bundesrepublik Deutschland. - Bonn: Herausgeben vom Jugendaustausch- und Besucherdienst der Bundesrepublik Deutschland, 1994. - 32 s.

Matvijchuk A. V., Political Science, Senior Research Fellow of the National Library named after V. I. Vernadsky (Ukraine, Kiev), matvijchuk@nas.gov.ua

Features of interaction with state agencies grazhdanskimi Germany *The experience of cooperation with non-state gained in Germany, where civil unification on the basis of their legal status, and being such, fulfill the mission of public and government agencies.*

Keywords: government, civil society organizations, government, sotsiano state, democracy, interest groups.

Матвійчук А. В., кандидат политических наук, старший научный сотрудник Национальной библиотеки имени В. И. Вернадского (Украина, Киев), matvijchuk@nas.gov.ua

Особенности взаимодействия государства с гражданскими организациями ФРГ

Рассматривается опыт сотрудничества государства с неправительственными организациями, приобретенный в Германии, где гражданские объединения, исходя из их правового статуса, и являясь таковыми, исполняют миссию общественно-государственных структур.

Ключевые слова: государство, гражданские организации, самоуправление, социальное государство, демократия, группы интересов.

* * *

УДК 327:061 (ЄС)

Бутирська І. В.
кандидат економічних наук, доцент, завідувач
кафедри менеджменту і туризму, Чернівецький
торговельно-економічний інститут КНТЕУ
(Україна, Чернівці), Ieran@ukr.net

Членство УГОРЩИНИ В ЄС ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНІ РЕФОРМИ

Розглядаються основні напрями змін у системі соціального забезпечення, що відбуваються в Угорщині. Автор зосереджує увагу на аналізі нової концепції соціальної політики, адекватної ринковим умовам господарювання, та пом'якшенні негативних наслідків проведених реформ, на які в останні роки спрямовані зусилля більшості країн ЦЄС. Доведено, що системо-утворююча роль держави має визначальне значення при проведенні реформ, без її активного втручання реформування матиме негативні соціальні наслідки.

Ключові слова: Угорщина, соціальні реформи, держава, демократична трансформація.

Трансформаційні процеси в країнах ЦЄС свідчать, що реформи значною мірою залежать від підтримки населенням нового політичного й економічного курсу, забезпечення суспільного консенсусу. У ході реалізації нового курсу, спрямованого на інтеграцію з ЄС, який запроваджувала демократична влада в країнах ЦЄС при підготовці до вступу в спільноту, виявилось, що висока

соціальна ціна реформ здатна не лише поставити під загрозу самі суспільні зміни, але й вплинути на очікуваний результат. Тож одна з найважливіших умов реалізації політичних змін залежала від розробки ефективної системи соціальних гарантій для населення. Завдання соціальної політики на етапі змін політичної системи і становлення ринкових відносин полягало в тому, щоб їх соціальна ціна не була непомірно високою для широких верств населення.

Ще в 50-х рр. XX ст. розвинені країни світу запропонували різні соціальні системи. Ліберальна модель розвивала універсальні, невеликі трансферти, мала низький рівень соціального захисту й індивідуального соціального страхування на загал. Основним завданням соціальних інститутів була корекція негативного впливу ринку. Структура суспільства характеризувалася соціальним дуалізмом. Більшість громадян залежала від ринку, меншість – від держави. Ліберальна модель діє в США, Канаді, Австралії, Великобританії, Ірландії [3, с. 159].

Консервативна (корпоративно-етатистська) модель визначала соціальні права громадян за належністю до соціальної групи з певним статусом. Для неї звична соціальна система бісмаркського типу [10, с. 9]. Індивідуальні соціальні виплати були незначні, як і ієрархічні вертикальні зв'язки. Але державне перегрупування доходів/видатків, у т.ч. соціальних виплат, у цій моделі набуло більших масштабів, ніж у ліберальній. Програма підтримки доходів допомагала зберігати суспільний статус і легітимність. Інструменти соціального забезпечення пов'язувалися з традиційними цінностями – сім'єю і церквою. Держава впливала лише там, де ці два інститути діяли незадовільно. У державних програмах зайнятості перевага надавалася громадським роботам. Консервативна модель існує в Австрії, Німеччині, Італії та Франції.

Соціал-демократична модель висунула гасло “кожний бере участь, тому кожний сприяє”, декларувала незалежність особи від ринку, держави, сім'ї і здійснення соціальної рівності на можливо вищому рівні [1, с. 106–108]. Для неї характерні універсальні методи, в яких переважає підтримка основного доходу. У цій моделі ступінь перерозподілу доходів і соціальних витрат є значно вищим у порівнянні з ліберальною і консервативною моделлю. Вона акцентує увагу на підтримці зайнятості працездатного населення, на взаємозв'язку праці і добробуту; представники “робітничого” і “середнього” класу мають рівні права на соціальне забезпечення. До соціал-демократичної моделі найближчі скандинавські країни, зокрема Швеція, Фінляндія, Данія, Норвегія.

Досліджувана угорська система соціального захисту нараховує понад століття [4, с. 27]. Це найстаріша соціальна система в Європі, яка виникла одночасно з німецькою. Вона розвивалася виключно в межах державного управління в період соціалізму, тож видатки йшли з державного бюджету. Нині попри політичну трансформацію та необхідну адаптацію до соціальної політики ЄС, Угорщина, як член спільноти здійснила певну еволюцію соціальної системи, втім вона все ще зберігає переважно перерозподільний характер, подолання якого наштовхується на об'єктивні труднощі. Вже з 90-х рр., демократизуючи політичну

систему, Угорщина чітко дотримувалася курсу на вступ до ЄС й, відповідно, змінювала законодавчу базу політичної, економічної та соціальної систем до стандартів цієї міжнародної організації.

До початку радикальних суспільних змін угорська модель представляла специфічне поєднання консервативної і соціал-демократичної моделей. Втім, цей гібрид не вкладався в зазначену вище міжнародну класифікацію, тож у працях угорських фахівців отримав назву “комуністично-консервативна модель”. Йї властивий тісний зв'язок соціальних гарантій з трудовими відносинами, що дає право на пенсію, допомогу сім'ї, відпочинок, лікування, виховання дітей тощо. З 60-х рр. до методів соціального захисту угорці додали підтримку доходів. Надмірно централізована державна інституційна основа системи не допускала створення комерційних організацій, добровільних страхових товариств, приватних освітніх і медичних установ, свободи громадян у виборі форм і методів соціального забезпечення [4, с. 28].

Навіть з початком демократизації система соціального захисту Угорщини рухалася у напрямі змішаної консервативно-ліберальної моделі. Централізацію управління змінила стійка тенденція до децентралізації соціального захисту населення через місцеве самоврядування. Зросла роль місцевих органів у визначенні соціальних пріоритетів. Стабільно скорочувалася частка натуральної допомоги і зростала частка грошових форм соціальної допомоги. Серед критеріїв, що визначали право на отримання соціальної допомоги, на перше місце вийшла бідність; серед ідеологічних пріоритетів – сім'я і церква.

Трансформація угорської соціальної системи і перехід до страхового типу соціального забезпечення посилили її корпоративно-самоврядний характер та зв'язок із заробітками, але економічна криза і надмірна затратність соціального забезпечення не дозволили послідовно запровадити соціальне страхування в залежності від заробітків. Проти жорсткого зв'язку діяли соціальні мінімуми, лімітування максимумів, індексація, пов'язана з інфляцією. З'явилися фіксовані суми соціальних виплат. Демократизація, приватизація і перехід до ринку викликали ріст безробіття. У 1992 р. дві третини допомоги по безробіттю відповідали розміру мінімальної зарплати чи були нижчі за неї. Значній частині пенсіонерів призначили практично однакову пенсію. Тож зазначимо, що в Угорщині (схожі умови і в інших країнах ЦСЄ) сформувалася квазі-страхова соціальна система, яка неминуче консервує її розподільчий характер [9, с. 69].

Про неадекватність сформованої соціальної системи свідчили зміни у структурі доходів та їх диференціація, вимагаючи перегляду практики використання соціальних інструментів підтримки доходів, посилення цільової спрямованості соціальної політики. Фіксована допомога сім'ї, попри рівень доходів особи, не виправдала себе. Цільове використання втрачувало кількість дітей і низькі особисті доходи (цільове використання поширюється лише на деякі соціальні видатки) [8, с. 697]. Замість універсальної системи соціального страхування тимчасової непрацездатності її виплати передали роботодавцям, а фінансування розглядали як частину доходу не зарплатного типу. У

пенсійній системі це означало перехід до базової державної пенсії, а понад неї – добровільне страхування громадян; ліквідацію всіх нецільових видів допомоги, дотацій цін. Отже, посилення цільової спрямованості використання обмежених грошових і натуральних соціальних видатків в Угорщині викликало потребу реформування системи. Акцент робився на допомозі незахищеним особам і сім'ям, актуалізуючи проблему визначення межі бідності і вибору такої категорії, яка б визначала мінімальну соціальну гарантію.

Угорці не відразу підійшли до ідеї соціального мінімуму. Аналіз власного і міжнародного досвіду допоміг сформулювати спільний підхід до проблеми: добре діюча система захисту найбідніших верств, може розвиватися за умови, якщо мінімальний рівень соціальних гарантій нижчий, ніж допомога безробітним, яка нерідко перевищує зарплату, досягнуту на ринку праці. В іншому випадку неминуче виникає зворотний, анти-стимулюючий ефект соціальної допомоги. Саме таке оптимальне співвідношення шукають угорські фахівці. Офіційно розрахований прожитковий мінімум стабільно перевищує середній розмір допомоги по безробіттю, який вищий, ніж мінімальна зарплата. Прожитковий мінімум фінансується лише на 38%. До того ж його використання супроводжується анти-стимулюючим впливом [8, с. 701].

У Соціальному законі Угорщини (1993 р.) як базовий показник межі бідності вказана мінімальна пенсія по старості в абсолютній сумі, яку особа отримує при досягненні визначеного законом мінімального трудового стажу [6]. За оцінкою фахівців, мінімальна пенсія краще, ніж мінімальна зарплата виконує функцію мінімальної соціальної гарантії. На нашу думку, вибір на користь мінімальної пенсії, хоч і кращий, але не позбавлений проблем. Головна з них у тому, що зв'язок інших інструментів соціального захисту з мінімальною пенсією неминуче стримує її ріст і, зрештою, веде до усереднення пенсій.

У 1994 р. Міністерство народного добробуту розробило концепцію соціального мінімуму, щоб у перспективі визначити основні види соціальної допомоги шляхом єдиного коефіцієнта соціальної допомоги, вираженого у відсотках до діючого соціального мінімуму (замість допомоги в абсолютній сумі). Потребу змін викликало те, що соціальна допомога, яка нараховувалася з загальних податків (бюджету), все чіткіше віддалялася від соціального захисту (фонди соціального страхування). Але розрахунки цих форм соціального захисту пов'язані, адже за Соціальним законом поріг бідності – мінімальна пенсія по старості, при наявності певного трудового стажу [8, с. 702].

Так, право на допомогу по вихованню дітей має лише та сім'я, в якій дохід на одну особу не перевищує трьох мінімальних пенсій. Розмір різних видів соціальної допомоги теж пов'язаний з мінімальною пенсією. Соціальна допомога, що підтримує (доповнює) дохід безробітного, не може бути меншою трикратної мінімальної пенсії, отриманої на основі суб'єктного права. При цій системі разове підвищення пенсії колами розходиться по всій системі соціальної допомоги. Розмір щорічного підвищення пенсії визначає уряд, враховуючи пропозиції Самоврядування пенсійного

забезпечення (громадський орган представництва інтересів). Прийнятий в Угорщині, після набуття статусу асоційованого членства в ЄС, соціальний "Пакет Бокроша" (термінові заходи уряду щодо фінансової стабілізації, яка передбачає скорочення соціальних витрат) містить і інші нові підходи. Коротко їх можна сформулювати як цільову допомогу з урахуванням індивідуальної бідності [7]. Крім вказаної цільової спрямованості соціального захисту, в Пакеті було ще два нових напрями надання соціальної допомоги. Вони вказували на відхід від т.зв. суб'єктного права до принципу бідності, і від бідності соціальної групи до індивідуальної.

При визначенні (індивідуального) рівня соціального мінімуму можливі певні складнощі. Найперше важко втримати відому світовій практиці вимогу: поріг бідності не повинен бути нижчим мінімальної зарплати. В Угорщині таким порогом є мінімальна пенсія. Вважається правомірною вимога, щоб цей поріг у грошовому вираженні досягав розміру, необхідного для придбання "споживчого кошика", достатнього для прожиткового мінімуму.

Вступ у члени ЄС зміцнив органічну складову угорської соціальної системи – ефективно діючу мережу органів представництва, узгодження та захисту інтересів. Цю багаторівневу систему очолює, діюча при угорському уряді, Рада узгодження інтересів (ET). У її роботі беруть участь три сторони: представники уряду, роботодавців з громадських організацій (Всеугорська спілка підприємців (VOSZ), Економічна палата (представлена одним з її керівних органів, Радою роботодавців) та працівники, інтереси яких представляють два найбільших профспілкових центри: Всеугорська рада профспілок, створена ще на початку соціалізму, і Форум співпраці профспілок, що сформувався вже після зміни системи. При створенні Ради узгодження інтересів основним предметом тристоронніх угод були трудові відносини і найперше визначення мінімальної зарплати та умов її зростання. Досягнута угода визначала обов'язкові параметри, в межах яких органи представництва інтересів нижчого рівня мали певну свободу маневру з урахуванням конкретних (галузевих, територіальних інтересів) [13, с. 318].

Поступово функції Ради узгодження інтересів розширилися, включаючи до своєї компетенції багато важливих політико-економічних питань: щорічне обговорення законопроекту про державний бюджет; важливих законопроектів про працю; соціальне забезпечення; приватизацію тощо. Домовленість по тих питаннях, які входять у компетенцію Ради, досягається шляхом консенсусу та фіксувалася в Тристоронній угоді. Десятирічний досвід роботи Ради довів її життєздатність. У період криз уряд легше і безпечніше вводив непопулярні заходи щодо інтересів населення, спираючись на досягнуті тристоронні угоди.

Втім, у налагодженому механізмі узгодження інтересів відбулися збої. Не вдалося досягти тристоронньої угоди по "Пакету Бокроша" і врегулювати проблеми, пов'язані з соціальними наслідками його здійснення. Потреба швидких і рішучих дій не залишила уряду можливості проведення тривалих переговорів. 5 квітня 1995 р. у Раді уряд

обговорив з соціальними партнерами ситуацію і виявив різні підходи сторін до запропонованих заходів.

Позиція уряду була незмінною: без систематичного діалогу з соціальними партнерами не можна досягти успіху в стабілізації економіки. Представники роботодавців, зацікавлені в скороченні бюджетних витрат, в цілому підтримали уряд, тим більше, що основна мета стабілізаційних заходів – перегрупування коштів на користь підприємців. Їх візаві, погодившись з невідкладністю змін у соціальній сфері, розділилися в думках щодо методів досягнення мети. Представники “нового” Форуму співпраці профспілок, що діє в основному серед зайнятих у т.зв. конкурентній сфері економіки, теж були не проти урядових заходів. Але “стара” Всеугорська Рада профспілок, що найбільше постраждала від “Пакету Бокроша”, виступила проти нього [8, с. 11]. В умовах профспілкового розколу уряд зайняв позицію третейського судді. Визнавши право на автономію кожного профцентру, він закликав знайти консенсус найперше у профспілковій сфері і виступити з узгодженими пропозиціями.

Більш глибокий аналіз привів до висновку про необхідність змін у статусі та функціях Ради узгодження інтересів [1, с. 25]. Передбачено суттєве обмеження компетенції Ради в політико-економічних питаннях, досягнення угоди по яких зв’язує можливість уряду в проведенні назрілих соціально-економічних заходів. За прикладом західноєвропейських країн в Угорщині створили новий інститут – “Економічна і соціальна рада”, консультативний орган при уряді та парламенті одночасно. Через цей орган уряд інформує соціальних партнерів про заплановані заходи, які торкаються сфери їх інтересів, а представники роботодавців і працівників можуть висловлювати свою думку і виступати з пропозиціями. При цьому, досягнення угоди не входить у функції Ради. Прихильники цієї концепції запропонували передати в компетенцію Економічної і соціальної ради політико-економічні питання, але з вужчого кола, ніж у Ради узгодження інтересів (ЕТ). Остання зберігається, але його компетенція обмежується питаннями трудових відносин. Вважають, що новий підхід дозволить розділити політико-економічні та трудові питання, і розчистити шлях для проведення послідовнішої урядової політики.

Реформування пенсійної системи, охорони здоров’я, освіти проводять у межах бюджетної реформи, узгоджуючи її з соціальною політикою ЄС. Втім, єдина концепція відсутня, є лише основні підходи, особливості яких полягає у спільному реформуванні двох блоків – соціального забезпечення і місцевого самоврядування. Адже угорська соціальна система децентралізована на рівень місцевого самоврядування, а за обсягом витрат у загальному бюджеті обидва ці блоки приблизно рівні й однакові за значенням.

Склався консенсус щодо відходу від нинішньої практики фінансування освіти та охорони здоров’я. Більшість експертів схиляються до запровадження соціальних нормативів, виходячи з кількості жителів на території самоврядування, числа учнів, що припадають на одного вчителя, хворих на одного лікаря, витрат на зарплату тощо, що, на їх думку, унеможливить галузеве лобювання і в кінцевому рахунку послужить

раціоналізації та оптимізації соціальних витрат. Водночас експерти Мінфіну не поділяють такого підходу. Вони вважають, що введення однакової нормативної суми соціальних витрат на кожного жителя, учня, хворого, помноженої на безліч т.зв. пріоритетних завдань і на 3200 самоврядних спільнот було б не підйомним, з точки зору фінансування, і ліквідувало б нинішню однакову суму бюджетної дотації кожному поселенню в розмірі 2 млрд. фор. Фінансисти пропонують скоротити кількість соціальних завдань, які дотуються з 27 до 13, а кількість основних нормативів соціальної підтримки шкіл скоротити з 5 до 2 [13].

Відсутній консенсус у питаннях, що містять обґрунтування соціальних субсидій – бідність чи суб’єктне право; чи повинні органи місцевого самоврядування керуватися лише законами Державних зборів, самостійними рішеннями в межах закону, чи власними рішеннями з бюджетною гарантією.

У запропонованому варіанті нової пенсійної системи домінує думка про обов’язкове пенсійне страхування, “трудова” за характером пенсія по старості. Вона тісніше пов’язана з пенсійними віком, трудовим стажем і особистим доходом. Для зв’язку всіх цих елементів є апробована світовим досвідом методологія. Сформувалися контури т.зв. трирівневої пенсійної системи. Перший рівень – базова пенсія, яка визначається на основі суб’єктного права, що фінансується за рахунок, який сплачує кожний працівник податку в розмірі “якоїсь невеликої частки” прожиткового мінімуму; другий рівень – обов’язковий пенсійний страховий тариф. Два рівні можуть дати майже 60% пенсійного забезпечення. Решту може доповнити третій рівень – добровільний пенсійний страховий внесок. Комітет бюджетної реформи поставив завдання поетапно формувати єдину пенсійну систему з нормативним віком у 65 років. Наближення до неї розпочалося в 1997 р. з поступовим збільшенням пенсійного віку. На відміну від Комітету, Мінфін пропонував підвищити пенсійний вік до 62 років вже з 1 липня 1996 р., але зробити це “гнучко”, надаючи можливість вибору і навіть “повернення” до чинного пенсійного віку. Мінфін вважає, що поступовий відхід держави з двох традиційних для неї сфер соціального забезпечення – пенсійного й охорони здоров’я – зрештою повинен привести до зниженням страхових тарифів.

З початку XXI ст. кардинально змінилася система фінансування охорони здоров’я. Підготовка концепції реформування охорони здоров’я мала декілька альтернативних варіантів. 1. Громадський сектор домінує і в фінансуванні, і в наданні медичних послуг, але поряд з ним формується мережа добровільного додаткового медичного страхування. 2. Державний сектор і обов’язкове медичне страхування – провідні у фінансуванні охорони здоров’я, а приватний сектор розвивається паралельно. Діючі приватні клініки вказують на перспективність цього варіанту. Залишаючись приватними, вони можуть звертатися за фінансовою допомогою до фонду соціального страхування та надання соціально значимих видів медичних послуг. 3. Ліквідується єдиний фонд медичного страхування, а натомість створюються

страхові каси за принципами: медичне страхування місцеве й обов'язкове; професійне, галузеве, корпоративне. 4. Особи з доходами вище середнього виключаються зі сфери обов'язкового медичного страхування і лікуються приватно. Страхування поширюється лише на обмежене коло медичних послуг. Приватний сектор – провідний у наданні медичних послуг. Цей варіант може легалізувати серйозну соціальну нерівність у медичному обслуговуванні.

Після тривалих дискусій у владі й суспільстві сучасна сфера охорони здоров'я в Угорщині набула наступного вигляду. Обов'язкове медичне страхування вивели з держбюджету, що сприяло автономії цієї сфери. Державні лікувальні установи перейшли на рівень місцевого самоврядування, поширилася приватна лікарська практика. Кінцева оплата сімейного лікаря залежить від результативності лікування. Попри помітні зміни, все ж збережена централізація в управлінні установами, яка мало враховує потреби і фінансові можливості пацієнтів. Ці обставини гальмують ріст ефективності системи охорони здоров'я. Для формування єдиної концепції в межах урядового стабілізаційного пакету проводиться раціоналізація лікарняного господарства. Істотно скорочено кількість лікарняних ліжок з 100 тис. до 50–70 тис. Визначення числа лікарняних ліжок і лікарів передано т.зв. регіональним страховим касам. Легалізовано елітне лікарняне обслуговування, яке повністю оплачує пацієнт, введена додаткова оплата ряду лікарняних послуг для пацієнтів, які обслуговуються в межах обов'язкового медичного страхування.

В Угорщині все робиться для зменшення видатків на соціальні потреби. За даними Євростату, в державі в 2013 р. було 3 285 000 чол., з вразливих категорій бідності. Це – 17% громадян, яких дуже боляче вразила світова економічна криза. Угорське суспільство зазнало втрат, які складають третину від докризової фінансової ситуації, тож нормалізувати економічний стан держави надто важко. Водночас попри економічний спад, у Чехії на основі даних 2012 р., лише на 0,9% збільшилася кількість тих, хто класифікується по категорії бідності. У Словенії, попри значне зниження показників економіки, цей сегмент зріс на 8,6%. У Словаччині економічне зростання ВВП на 12% в 2008–2013 рр. зменшило кількість бідних на 0,2%, а в Польщі при зростанні ВВП на 7%, частка людей з соціальною скрутою знизилася на 12% [13].

Таким чином, лише в останній урядовій каденції Угорщини щороку в середньому на 90 тис. осіб зростала кількість бідних. За чотири роки число людей, які перебувають у скрутному становищі дійшло до кількості населення міст Дебрецена і Мішкольца. Дані про угорське суспільство вказують, що воно перебуває під загрозою зростання кількості бідних. На відміну від Угорщини в сусідніх країнах в останні роки був, принаймні, хоч один рік, коли ці труднощі знижувалися. Нині ретельно перебудована система державних соціальних видатків. Угорці змінили спосіб доступу та знизили обсяги допомоги. Про скасування системи соціальної допомоги в Угорщині більше розмов, ніж про пенсійну систему, інвалідність і пенсійний вік. Але вона включає сотні тисяч працівників державного сектора, тісно пов'язаних з

соціальною системою. Тож у результаті такої політики більшість населення, що перебуває у соціальній структурі нижче середнього класу, також зіткнулася з серйозними фінансовими проблемами. Якщо порівняти їх статус з громадянами сусідніх Словаччини, Чехії та Польщі, то стає зрозумілим, що справа не лише в різкій зміні загальної економічної ситуації, а швидше в неадекватності для Угорщини запровадженої реформи соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Калов З.А., Куршаева Ф.М., Хациева Л.У. Особенности реализации моделей социальной политики / З.А. Калов, Ф.М. Куршаева, Л.У. Хациева. – Часть 1 // Современные проблемы науки и образования. – 2009. – №2. – С.106–108.
2. Bulmer S.J. and Radaelli C.M. The Europeanisation of National Policy? // Queen's University Belfast on-line paper on Europeanisation. – 2004. – №1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qub.ac.uk/pais/Research/PaperSeries/EuropeanisationPapers/>
3. Esping-Anderson G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G.Esping-Anderson. – Cambridge: Polity, 1990. – 342 p.
4. Golinowska S. Polityka spoleczna panstwa w gospodarce rynkowej / S.Golinowska // Polityka Spoleczna. – 1994. – №5/6. – S.26–29.
5. Gyermekis Ifjösögi Alapryl. Valamint a Nemzeti Gyermekis Ifjösögi Kuzalapntvnyryl 1995 // Szociális és Munkaügyi Minisztérium – Turvinyek, йvi LXIV turviny [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://szmm.gov.hu/main.php?folderID=1043>
6. Hatblyos Jogsabalyok Gyjteminye. 1993. йvi III. Turviny a szociális igazgatósryl és szociális ellétösökryl [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV
7. Itt az új Bokros csomag? Pinyzgyi tanácsadó, ahogy mindig is szerettet volna [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kizamol.hu/itt-az-uj-bokros-csomag/>
8. Micklewright J. and Stewart K. Is the Well-Being of Children Converging in the European Union? // Economic Journal. – 1999. – №109. – P.692–714.
9. Pochet P. The European Employment Strategy at a Crossroads / Philippe Pochet // Degryse C. and Pochet P. (eds.). Social Developments in the European Union – 2002. European Trade Union Institute. – Brussels: Observatoire social européen and Saltsa, 2003. – P.61–95.
10. Pochet Ph. Influence of European Integration on National Social Policy Reforms / Philippe Pochet. – Brussels: Observatoire social européen, 2006. – 22 p.
11. Rychly L., Pritzer R. Social Dialogue at National Level in the EU Accession Countries / Ludek Rychly, Rainer Pritzer. – Geneva: International Labour Office, 2003. – 40 p.
12. Toth J.G. A joleti rendszer az atmeneti idoszkaban / J.G. Toth // Kozgazdasagi szemle. – 1994. – №3. – 317–327 old.
13. The 'Central and Eastern Europe Statistics 2013' Special Paper is published by the European Private Equity & Venture Capital Association (EVCA). – Brussels [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.evca.eu/media/259990/evca_bro_sp_cee2013.pdf

References

1. Kalov Z.A., Kurshaeva F.M., Hatsieva L.U. Osobennosti realizatsii modeley sotsialnoy politiki / Z.A. Kalov, F.M. Kurshaeva, L.U. Hatsieva. – Chast 1 // Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2009. – №2. – S.106–108.
2. Bulmer S.J. and Radaelli C.M. The Europeanisation of National Policy? // Queen's University Belfast on-line paper on Europeanisation. – 2004. – №1 [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.qub.ac.uk/pais/Research/PaperSeries/EuropeanisationPapers/>
3. Esping-Anderson G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G.Esping-Anderson. – Cambridge: Polity, 1990. – 342 p.
4. Golinowska S. Polityka spoleczna panstwa w gospodarce rynkowej / S.Golinowska // Polityka Spoleczna. – 1994. – №5/6. – S.26–29.
5. Gyermekis Ifjösögi Alapryl. Valamint a Nemzeti Gyermekis Ifjösögi Kuzalapntvnyryl 1995 // Szociális és Munkaügyi Minisztérium – Turvinyek, йvi LXIV turviny [Elektronniy resurs]. –

Rezhim dostupu: <http://szmm.gov.hu/main.php?folderID=1043>

6. Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye. 1993. évi III. Törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99300003.TV

7. Itt az új Bokros csomag? Pírnzgyi tanácsadó, ahogy mindig is szeretted volna [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://kiszamolo.hu/itt-az-uj-bokros-csomag/>

8. Micklewright J. and Stewart K. Is the Well-Being of Children Converging in the European Union? // Economic Journal. – 1999. – №109. – P.692–714.

9. Pochet P. The European Employment Strategy at a Crossroads / Philippe Pochet // Degryse C. and Pochet P. (eds.). Social Developments in the European Union – 2002. European Trade Union Institute. – Brussels: Observatoire social européen and Saltsa, 2003. – P.61–95.

10. Pochet Ph. Influence of European Integration on National Social Policy Reforms / Philippe Pochet. – Brussels: Observatoire social européen, 2006. – 22 p.

11. Rychly L., Pritzer R. Social Dialogue at National Level in the EU Accession Countries / Ludek Rychly, Rainer Pritzer. – Geneva: International Labour Office, 2003. – 40 p.

12. Toth J.G. A joleti rendszer az atmeneti időszakban / J.G. Toth // Kozgazdasagi szemle. – 1994. – №3. – 317–327 old.

13. The 'Central and Eastern Europe Statistics 2013' Special Paper is published by the European Private Equity & Venture Capital Association (EVCA). – Brussels [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.evca.eu/media/259990/_evca_bro_sp_cee2013.pdf

Butyrskaya I. V., PhD, Associate Professor, Head of Department of Management and Tourism, Chernivtsi Trade and Economic Institute KNTU (Ukraine, Chernivtsi), lepan@ukr.net

Membership of Hungary in the EU and its social reform

This article outlines the main directions of changes in the social security system, occurring in Hungary. The author focuses on the analysis of the new concept of social policy, adequate market conditions, and mitigate the negative effects of the reforms, which in recent years has focused the efforts of most CEE countries. Proved, that systems-creating role of government is crucial in carrying out reforms, without active intervention by the reform process will have negative social consequences.

Keywords: Hungary, social reform, the government, the democratic transformation.

Бутырская И. В., кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой менеджмента и туризма, Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ (Украина, Черновцы), lepan@ukr.net

Членство Венгрии в ЕС и ее социальные реформы

Рассматриваются основные направления изменений в системе социального обеспечения, происходящие в Венгрии. Автор сосредотачивает внимание на анализе новой концепции социальной политики, адекватной рыночным условиям хозяйствования, и смягчении негативных последствий проводимых реформ, на которые в последние годы направлены усилия большинства стран ЦВЕ. Доказано, что системно-образующая роль государства имеет определяющее значение при проведении реформ, без ее активного вмешательства реформирование будет иметь негативные социальные последствия.

Ключевые слова: Венгрия, социальные реформы, государство, демократическая трансформация.

* * *

УДК 327.5

Гаджиев Р.
аспирант, Институт философии и права НАНА
(Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

“МИР НА КАВКАЗЕ” – КАК ОДНО ИЗ НЕОБХОДИМЫХ УСЛОВИЙ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Подробно в политическом аспекте описана важная роль идеи “Мира на Кавказе” в геополитической и национальной безопасности Азербайджана, а также затронута история появления идеи “Мира на Кавказе” и ее современная роль, указаны причины реализации идей “Свободного Кавказа”, “Кавказского дома”. Автор изложил историю и современное значение идеи “Пакта безопасности и сотрудничества на Кавказе”, выдвинутой общенациональным лидером Гейдаром Алиевым, раскрыл роль этой идеи в обеспечении национальной и геополитической безопасности Азербайджана.

Ключевые слова: идея “Мир на Кавказе”, национальная безопасность, стратегия, геополитическая безопасность, геостратегическое пространство, конфликты, политическая безопасность, экологическая безопасность, информационная угроза, сотрудничество.

(статья друкється мовою оригіналу)

Конец XX века – начало XXI века характеризуется рядом геополитических изменений, произошедших как на международном, так и региональном уровне. Эти изменения связаны, в первую очередь, с падением социалистической системы, возникновение на этом геополитическом пространстве новых национальных государств и сохранение (хоть и временно) США статуса единственного глобального государства в новом монополярном мире. Сегодня на смену терминам “холодная война”, ядерная угроза приходят такие термины, как локальная война, национально-этнический конфликт, глобальная проблема, мировой финансовый кризис, религиозно-политический экстремизм, терроризм и др.

В последнее время тяжелые последствия геополитического процесса больше сказываются на постсоветском пространстве. Наряду с переходом на новую систему экономических, политических, идеологических и культурных отношений появились новые – в сущности, имеющие исторические корни – проблемы, что стало реальной угрозой для безопасности и стабильного развития этого геополитического пространства. В таких условиях в качестве условий, необходимых для существования государства, на первый план выходят такие категории как территория, суверенитет и безопасность.

В современную эпоху ни одно государство не способно полностью обеспечить свою собственную безопасность. Сегодня сильная военная структура не может устранить социально-экономические, экологические, политические, информационные, психологические и иные угрозы. Даже стратегия национальной безопасности такого сильного государства как США предусматривает обеспечение национальной безопасности лишь со своими союзниками. В целом за последнее время проблемы научно-технического прогресса, распространения ядерного оружия подтверждает переход понятия безопасности с национальной плоскости на международную. Как отмечает И.Люард, “попытка государств или союзных государств в одностороннем порядке обрести безопасность основана на логической ошибке, связанной с полаганием того, что одна из сторон, ослабив оборону другой, может повысить собственную безопасность. Иными словами, при необходимости может обеспечить себе возможность уничтожить врагов. Однако такая угроза вынуждает противника, как минимум в целях самообороны, поддержать эту угрозу и разработать контр-средства поражения. Поэтому каждая из сторон создает угрозу не только для противоположной стороны, но и для себя. В результате политика взаимогрозы для всех сторон – участников завершается поражением”. Эти суждения дают основание сделать заключение, что современная система международных отношений должна опираться на общечеловеческие нормы и ценности, которые должны стать императивными приоритетами внутри- и межгосударственных отношений.